

SREDNJI VEK

Čas: od 476 (razpad rimskega cesarstva) - 1492 (Krištof Kolumb odkril Ameriko)

2. Delimo na tri obdobja: **a.) Zgodnji srednji vek** (od začetkov do 1100)

b.) Visoki srednji vek (1100 - 1300)

c.) Pozni srednji vek (1300 - 1500)

3. Tematika: **a.) Posvetna:** -fevdalna, viteška, meščanska - v latinskem jeziku + ljudski jezik

b.) Cerkevna: v latinskem jeziku

4. Literarne vrste: a.) Lirika (trubadurska, španska romanca, verske, teološka, alegorične)

b.) Epika (viteški roman, junaški ep, proza)

c.) Dramatika (moralitete, mirakli, misterij, pasijoni, komedije)

-Obdobje srednjeveške književnosti začnemo navadno z letnico 476, ki v zgodovini označuje leta razpada rimskega imperija, torej konec antičnih civilizacij. Končujemo ga z letom 1492, letom odkritja Amerike, torej prav tako v skladu z zgodovinsko razdelitvijo obdobj.

-Najstarejša ohranjena besedila, na katerih temelji današnja podoba srednjeveške književnosti, so bila napisana v 8. st. (npr. edini ohranjeni poganski ep Beowulf iz anglosaškega kulturnega prostora).

- Spremembe se pokazale že v 4. in 5. st., ko je antična civilizacija izgubljala svojo moč in je zgodnjekrščanska književnost vse bolj oblikovala miselnost evropskih ljudstev.

-Srednjeveška književnost je bogata in raznolika: glede na jezik in slog, versko-filozofsko podlago ali literarne zvrsti in vrste. Velika sprememba se je zgodila prav z jezikom.

-Velik del besedil, predvsem cerkvenih, vendar tudi posvetnih, je bil napisan v latinščini. Avtorji cerkvenih so bili duhovniki in menihi, glasniki zgodnjega krščanstva.

-Vse večji del srednjeveške književnosti pa je nastajal v novih evropskih jezikih (germanskih, romanskih, slovanskih in drugih). Taki so **junaški epi**, ki so nastali v večini ljudskih jezikov.

-K srednjeveškim literarnim besedilom v novih jezikih sodijo tudi **viteški romani**. Glavne književne osebe v njih so bili vitezi, nosilci viteški vrednot in plemenite, viteške ljubezni.

-Posebno pozornost je v srednjem veku treba nameniti **Danteju Alighieriju**, italijanskemu pesniku in filozofu, ki je prav tako ustvarjal v italijanščini, čeprav je svoje filozofske spise pisal tudi v latinščini. V italijanskem jeziku je napisal najbolj veličastno delo srednjeveške književnosti, versko-alegorični ep Božanska komedija. Z njim je ustvaril slavospev krščanstvu.

-Vendar pa je prav Dante, ki je bil velik glasnik krščanske vere, hkrati pa tudi srednjeveški človek, s svojo poezijo, imenovano sladki novi slog, že oblikoval novo miselnost in življenjsko občutje, ki nakazujeta naslednje veliko književno obdobje, renesanso.

SREDNJEVEŠKI JUNAŠKI EP

Nekje od 8. stoletja dalje se te oblike razvijejo.

V teh epih je glavna oseba nek vitez, ki se bojuje s sovražnimi silami drugih ljudstev, drugih ver, tu so tudi pošasti, pravljurna bitja. Glavne ideje v teh epih so krščanske in fevdalne. Junaki se vedno bojujejo za svojo vero in svojega vladarja, viteški časti oz. pripadnosti, rodu ali družini.

-Najstarejši ohranjen junaški ep v ljudskem jeziku je v angleščini tj. BEOWULF. Nastal je v 8. stoletju.

▮ *On je vitez in pride v grad ob nekem močvirju. Ponoči se priplazi krvava pošast, ki pobira nedolžne ljudi namesto davka. Ni junaka, da bi ta grad osvobodil. Beowulf ji odseka roko in gre za pošastjo, ki je puščala krvave sledi. Pelje ga v podzemlje. Notri prebiva še mati od te pošasti. Beowulf ubije obe. Zgodba se nadaljuje, nato pride še zmaj, ki ogroža kraljestvo. Beowulf se spopade z njim, a ta zmaj ga okuži. Zmaja ubije, nakar umre še Beowulf.*

-Rusi imajo ep z naslovom Pesem o pohodu Igorjevem.

▮ Knez Igor zbeži iz ujetništva Polovcev in se vrne domov.

-Francozi imajo celo vrsto junaških epov. Najpomembnejši je Pesem o Rolandu (kralja Karla Velikega pade v boju zaradi izdaje).

-Španci imajo enega iz 12. stoletja. To je pesem o ELCID-u.

▮ Najboljši španski borec, velike vojne zasluge. Zaradi drugih nevoščljivcev ga kralj da izgnati. S svojo vojaško enoto sam izvaja bitke. V glavni bitki priseže, da bo vodil Špance Mauri.

-Nemci pa imajo celo vrsto epov NIBELUNGI

SREDNJEVEŠKI VITEŠKI ROMAN

To je naslednik viteškega epa. Ti so bili v verzih, kasneje v prozi. Že ime pove, da je glavna oseba nek vitez, ki je pozitivec, njegovi nasprotniki pa negativci. Bori se z ljudmi, tudi s kakšnimi pošastmi. Več je takih romanov, bolj je fantastično.

▮ *Kralj Artur in vitez okrogle mize*

▮ *Tristan in Izolda*

LIRIKA

Najpomembnejši je pojav trubadurske lirike. ▮ Trubadursko pesništvo

SREDNJEVEŠKA DRAMATIKA

Stik z antično dramatikom je bil popolnoma prekinjen, počasi se je začela razvijati cerkvena dramatika, najprej v latinici nato v ljudskih jezikih, največkrat so ta dela opravljali pred cerkvijo, kasneje pa premaknili na glavni trg. Od resnih oblik so poznali te tri:

-Pasijon – govori o kristusovem trpljenju

-Misterij – o svetnikih in Mariji

-Moraliteta- boj med duševno čistostjo in grehom

Da pa so se ljudje nekoliko razvedrili, so igrali burke▮preprosta oblika, ki se vrstijo preprosti komični dogodki.

DANTE ALIGHIERI

Dante je najpomembnejši književnik srednjega veka. Pomemben je na dveh področjih, tr. je pesnik lirске poezije, avtor pesnitve Božanska komedija. Italijan, ki se je rodil v Firencah bogatim plemičem, živel v drugi polovici 13. in prvi 14. stoletja. Devet let star se je zaljubil v Beatrice, zvest naj bi ji bil celo življenje. Kljub temu se Dante poroči in ima štiri otroke. Beatrice je bila poročena z drugim, nakar ona umre.

-V mladostnem obdobju je postal kvaliteten pesnik, objavil je zbirko *Novo življenje*. Cela zbirka je posvečena Beatrice. Gre za posebno vrsto poezije, ki se razlikuje od trubadurske: *DOLCE STIL NUOVO* (*sladki novi stil*). Gre za poduhovljeno ljubezen, ženska je tukaj izraz nebeške lepote in popolnosti. Ta zbirka je močno vplivala na kasnejšo poezijo.

-Potem se je lastil svojega največjega dela Božanska komedija. To je versko-alegoričen ep. Versko zato, ker v središče pozornosti postavlja krščansko vero.

-Alegorija pa pomeni oznako za literarno delo, v katerem je abstraktni svet predstavljen v konkretni podobi.

Pesnitev Božanska komedija ima zelo dovršeno zgradbo, vsaka vrstica je italijanski enajsterec, kitice so tercine, na koncu je ena kvartina.

! **SLADKI NOVI SLOG ALI DOLCE STIL NUOVO** – italijanska literarna smer v 13.stol. Nastal je na podlagi trubadurske poezije, od nje pa se razlikuje po pojmovanju ljubezni. V liriki sladkega novega sloga je ljubezen poduhovljena in osebna.

▮ **Božanska komedija**

Pesnitev prikazuje Dantejevo pot skozi pekel, vice (tu ga vodi pesnik Vergil) in nebesa (spremljevalka mu je nesojena ljubezen Beatrice), kjer Dante opazuje trpljenje, prerajanje in očiščevanje resničnih, pa tudi izmišljenih ljudi.

Zunanja zgradba: pesnitev je sestavljena iz treh delov:

- uvodni spev
- pekel 33 spevov
- vice 33 spevov
- nebesa 33 spevov (3x33 + uvodni = 100 spevov)

Božanska komedija je napisana v tercinah in italijanskem enajstercu.

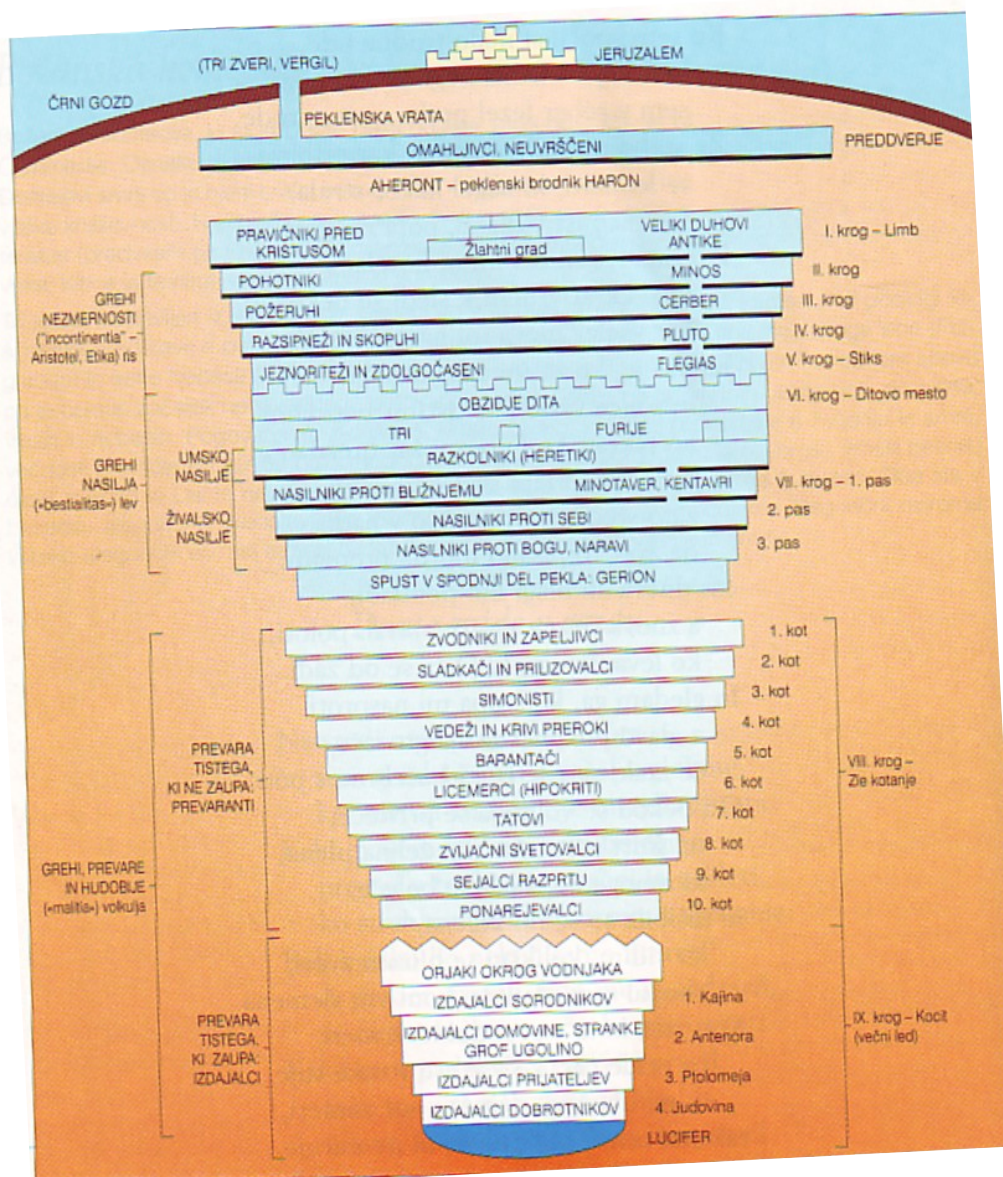
▮ **ODLOMEK O GROFU UGOLINU** (iz 32. in 33. speva pekla).

Pesnik in Vergil prispeta do enega izmed krogov pekla, kjer zagledata grešno bitje, ki besno trga človeško lobanjo. Grof Ugolino, kot je bitju ime, začne pripovedovati resnično zgodbo o nadškofu Ruggieru, ki je Ugolina po dolgoletnem tiranskem vladanju dal skupaj z njegovima sinovoma zapreti v ječo, kjer so pomrli od lakote.

Tragična zgodba je najostrejša pesnikova obsodba političnega nasilja

Gre za namišljeno potovanje članov duše skozi onostranstvo. Tukaj srečamo veliko resničnih zgodovinskih in mitoloških oseb, vidimo, da se mešata krščanska in antična mitologija, določene osebe imajo simboličen pomen. Tukaj Vergil predstavlja modrost, Beatrice pa božjo milost. Dante nastopa v prvi osebi. V uvodnem spevu pove, da se sprehaja po nekem gozdu v sredini življenja (35 let), nato pa zaide v neko sotesko, tam mu pot zaprejo tri zveri. Najprej leopard- nečistost, lev- napuh, volkulja-požrešnost. Vergil ga povabi na pot s seboj. Gresta na drugi svet. Vidimo tudi, na

kateri stopnji je bilo takrat vedenje o svetu. Bog je večna svetloba, ki je Dante ne sme videti in zgodba se konča v devetem krogu nebes, ko začuti to toploto. Celotno potovanje je zelo dolgo. Te zgodbe ne moremo verjeti brez razlag. Najbolj zanimive so zgodbe, ko je peklu. Naslov je zato komedija. V srednjem veku je bila to oznaka za smešna dela. Božanska so dodali kasneje, ki je to delo začelo veljati v svetovni književnosti. Eno od zelo pretresljivih srečanj je v devetem krogu, kjer so grešniki na večno obsojeni v večnem ledu. Samo njihove glave se vidijo. Dante opazi dve glavi od katerih je ena zadaj,

druga spredaj in druga sprednji je možgane. Dante se zgrozi in vpraša zakaj to počne. Ta mu razloži: jaz sem grof Ugolino, spredaj pa je nadškof Ruggieri. Pove tudi zakaj sta tukaj. Gre za dve resnični osebi, ki sta živeli v Italijanskem mestu Pisa. Bila sta iz nasprotnih političnih strank. Prišlo je do vojne. Ugolino je zgubil in pobegnil iz mesta, a so ga Ruggerievi moške ujeli. Kazen je bila grozna. Grofa in njegove dva sinova skupaj z dvema vnukoma je dal zapreti v stolp. En teden so dobivali hrano,

naslednji teden so pa kovači zavarili vrata. Obsojeni so bili na počasno smrt. Drugi so se zgražali, a nihče se ni upal upreti. Čez dva tedna so odprli tista vrata in videlo se je, da je Ugolino jedel svoje potomce. Dante uporabi domišljijo, filozofijo. Onadva sta zaradi svojih dejanj postavljena v deveti krog. Ruggieri je uporabil kruto kazen, ker je ubil grofa, sinove in vnuka. Najhujše je to, da sta oba skupaj.

-Ime: Božanska (Boccaccio da vzdevek v znak njene pomembnosti)

Komedija: v srednjem veku pesnitev, ki se začneja z nesrečami ali strahotami, konča pa srečno

! **-ALEGORIJA: ponazarjanje kake ideje ali pojma s pomočjo konkretnih podob, likov:**

-pesnik: alegorija za človeško dušo

-Vergil: alegorija razuma (pekel, vice)

-Beatrice: božja milost (nebesa)

-V 1. osebi spesnena pripoved o pesnikovem namišljenem potovanju skozi onstranstvo = potovanje do samega sebe → očiščenje človeške duše → pot iz teme v svetlobo

-Začetek potovanja na veliki petek (aprila 1300); pot naj bi trajala pet do deset dni

! **DESETEREC** - je desetzložni verz z asonanco in cezuro po četrtem zlogu.

! **TRUBADURSKO PESNIŠTVO** - Trubadurska lirika, saj se je razcvetela v francoski pokrajini Provansi po letu 1100. Izraz trubadur izvira iz provanske besede trobar (najti). Trubadurji so bili po večini viteškega rodu, njihova poezija je bila namenjena dvoru, izvajali so jo srednjeveški glasbeniki in recitatorji.

Najznačilnejša je ljubezenska tema. Trubadurske pesmi so pogosto združevali v zbirke, ki so jih imenovali šansonieri.

BRIŽINSKI SPOMENIKI

So nastali leta 1000 na mestu Brižin na Bavarskem. Hranijo jih v Munchnu. Vsebujejo dva obrazca splošne izpovedi in pridigo o grehu in pokori. Poznamo tri dele. Najpomembnejši je drugi, v katerem je pridiga o grehu in pokori. Pridiga ali HOLIMIJA je literarna zvrst na osnovi odlomkov iz svetega pisma in velja za govorniško in jezikovno vsebino. Jezik brižinskih spomenikov je slovenščina v svojem zgodnjem obdobju v karolinški minuskuli.

! **HOMILIJA** je preprosta PRIDIGA na podlagi odlomka iz Svetega pisma

DRUGI BRIŽINSKI SPOMENIK

Pridiga o grehu in pokori.

Je nagovor duhovnika, ki v preprosti obliki podaja krščanski nauk o grehu in zveličanju. Najprej razloži, da je zaradi Adamovega izvirnega greha prišla nad človeštvo vrsta nesreč, skrbi, bolezni in smrt. Nato vernike opomni, kako naj ravnajo, da bi dosegli zveličanje, odpovedati se je treba pregreham, tatvinam, umorom, krivih priseg, sovraštev,... Zgledujejo naj se po krščanskih mučencih, ki so opravljali dobra dela. Pridigo zaključí s pozivom h kesanju. Človeka čaka božja sodba. Če je opravljal slaba dela, bo pogubljen, če pa je delal dobro, bo zveličan. V besedilu imamo veliko pesniških figur, inverzij-obrnjen pesniški red, ponavljanj, rim, metafor, bogato sinonimiko-isto misliš z drugimi besedami. B.s. imajo zelo premišljeno zgradbo. Pomen drugega dela Brižinskih spomenikov ni le verski, ampak tudi literarno zgodovinski.

STIŠKI ROKOPIS

Napisan je bil v samostanu Stična v 15. st. Obsega:
Splošno spoved-kitico (prvi zapis slovenske poezije)
Klic k Sv. duhu

Molitev k Mariji

Kaže se vpliv češkega jezika, shranjen je v NUK. Osrednja tema je Jezusovo vstajenje in njegov pomen za odrešitev človeštva

Ostala dela v dobi pismenstva so še:

-Celovski ali Rateški

-Škofjeloški

-Prve slovenske tiskane besede 1515, le v kup, le v kup uboga gmajna

-nastali naj bi od 972 do najkasneje 1039

-sestavljani so iz treh besedil:

1.)obrazec za splošno spoved

2.)pridiga o grehu in pokori

3.)obrazec za splošno spoved

-pisava: karolinška minuskula

-jezik: stara slovenščina

-Brižinski spomeniki niso izvirni, ampak so prepisi starejših predlog

-zapisovalca: 2 župnika

Posebni glasovi staroslovenščine

1. Rokopisna besedila, najdena v Freisingu, danes imenujemo »spomeniki«. Kaj pomeni beseda spomenik in kako povezuje njen pomen s poimenovanjem tega najstarejšega besedila v staroslovenščini?

-Ker beseda spomenik pač pomeni neko stvar, ki se jo spominjamo in ima trajen pomen. Tudi Brižinski spomeniki so za slovenščino zelo pomembni in trajni

2. V drugem Brižinskem spomeniku je večkrat imenovan hudič, vendar pogosto z drugim, sinonimnim izrazom. Iz besedila izpišite vsa poimenovanja za hudiča. Kaj je zapisovalec tako dosegel? Ali je v besedilu še katera skupina sinonimov?

-hudič: -neprijazni, satan, zlodej stari

-zapisovalec je s tem dosegel razgibanost dela in zanimanje

-prav tako je sinonim tudi za Boga (stol božji, Oče Gospod...)

3. Besedne figure:

-okrasni pridevek: božjimi očmi

-metafora

-metonimija ali preimenovanje: stol božji

Stavčne figure:

-inverzija: če bi ded naš ne grešil,...

-antiteza ali nasprotje: neprijaznega zasovražil, Boga pa vzljubil

-stopnjevanje: ...bi mu na veke bilo živeti, , starosti ne prejeti, nikoli skrbi imeti, ne solznega telesa, temveč na veke bi mu bilo živeti

-nagovor: in vendar, bratje

-mnogovezje: bolečine in skrbi prišle, in bolezn

! PARAFRAZA: miselno ponavljanje